

สภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากเหตุการณ์ 14 ต.ค.2516, 6 ต.ค.2519 จนกระทั่งมาถึงเหตุการณ์พ.ค. ทมิฬในปี 2535 เราจะเห็นสถานการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะสะดุดหรือขาดตอนไปบ้างในบางช่วง แต่เราก็ได้ประจักษ์ถึงพัฒนาการของสิ่งต่าง ๆ ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจตั้งแต่ยุคศตวรรษที่แปดต้นมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นยุคของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างจริงจัง โดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้พยายามสร้างรากฐานความมั่นคงของชาติ เพื่อป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ โดยการใช้นโยบายสร้างชนชั้นกลางขึ้นมา¹ ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมที่สำคัญคือ การก่อเกิดของชนชั้นกลางนอกระบบราชการจำนวนมากที่ได้พัฒนาตัวเองมาตั้งแต่การปฏิรูปการปกครองเพื่อความเป็นสมิทธิमान์สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งชนชั้นกลางในขณะนั้นถือว่าเป็นชนชั้นกลางในระยะเริ่มแรกที่เป็นข้าราชการในระบบ ยังไม่มีบทบาทในทางการเมืองมากนัก อีกทั้งยังมีจำนวนน้อยอยู่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ คาวพฤหัส, "การสร้างชนชั้นกลาง", คึกอง, 2513, หน้า 12.

พอมายังยุคของจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งอยู่ในช่วงของการใช้แผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นฉบับแรก² โดยที่ท่านได้เคยกล่าวไว้ว่า "วิธีที่ดีที่สุดสำหรับการสร้างชาติ สร้างประชาคมให้มีหลักฐานมั่นคง เป็นการสร้างชนชั้นกลางให้มีจำนวนมากกว่าชนชั้นอื่นโดยมีจุดหมายปลายทางที่จะให้ประเทศเรามีชนชั้นกลางอย่างประเทศเล็ก ๆ ทั้งหลายในยุโรป เพราะข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า ถ้าเราสามารถสร้างชนชั้นกลางขึ้นมาได้มากเพียงใด ก็เป็นการสร้างสังคมใหม่สำหรับประเทศและเป็นสังคมที่งามที่สุดมากเพียงนั้น แผนพัฒนาและโครงการเศรษฐกิจที่กำขึ้นแล้วก็มุ่งไปสู่จุดหมายอันนี้"³

แนวทางที่จอมพลสฤษดิ์ใช้ในการสร้างชนชั้นกลางนั้น ต่างไปจากนโยบายชาตินิยมของคณะราษฎรและรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงครามในแง่ที่ใช้ "กลไกตลาด" มากกว่าอาศัยการดำเนินการทางวิสาหกิจโดยรัฐ ซึ่งนโยบายของจอมพลสฤษดิ์ได้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของไทชนในระบอบต่อมาเป็นอย่างยิ่ง

ในช่วงหนึ่งทศวรรษแรกของการ "พัฒนา" แบบเน้นภาคเอกชนนั้น แม้ชนชั้นกลางจะเพิ่มมากขึ้น แต่ก็หาได้ทำให้ชนชั้นกลางภาคเอกชนมีจำนวนเพิ่มขึ้นรวดเร็วเท่าใดนัก ในทางกลับกัน การที่เศรษฐกิจขยายตัวอย่างมากในช่วงทศวรรษแรกของการ "พัฒนา" กลับมีผลสำคัญต่อก่อนตัวของกลุ่มนักศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็น "ตัวแทน" หรือเป็น "ต้นแบบ" ของชนชั้นกลางนอกระบบราชการซึ่งเจริญเติบโตขึ้นมาภายหลัง⁴

² เดลิมเกียรติ ฉินาวาล, ประชาธิปไตย : แนวความคิดทางการเมืองของทหาร ไทชนช่วง 2519-2529 (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 40.

³ คำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ ที่พูดถึงชนชั้นกลางในสุนทรพจน์ครบรอบปีที่ 2 แห่งการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ต.ค. 2503

⁴ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, "นักธุรกิจกับประชาธิปไตย : คำตอบอยู่ที่หอการค้า," มติชนสุดสัปดาห์ (9 ตุลาคม 2535 และ 16 ตุลาคม 2535).

ผลลัพธ์แห่งการพัฒนาดังกล่าวได้ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ชนชั้นกลางของไทยเกิดการขยายตัวเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะต่อมา โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครซึ่งเพิ่มจาก 174,000 คน ในปี 2503 เป็น 284,000 คน และ 1,800,000 คน ในปี 2513 และ 2530 ตามลำดับ^๕ โดยกลุ่มคนที่เติบโตขึ้นมานั้น ส่วนหนึ่งเติบโตมาพร้อมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (ด้านพาณิชย์กรรม) ได้แก่ กลุ่มนักธุรกิจ กิจการธนาคาร สถาบันการเงิน นักธุรกิจสั่งเข้าและส่งออก และผู้ลงทุนอุตสาหกรรมและกิจการบริหาร กับอีกส่วนหนึ่งเติบโตขึ้นมาพร้อมกับการพัฒนาทางอุตสาหกรรม อันได้แก่ กลุ่มผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม และกิจการบริการ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มขึ้นของกลุ่มนักศึกษา และนักเรียนอาชีวะ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการขยายการศึกษาตามแผนพัฒนาแห่งชาติด้วย^๖

การเติบโตของชนชั้นกลางในแต่ละช่วง ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลางไทยมาเป็นลำดับ โดยชนชั้นกลางในยุคแรกหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้นยังมีจำนวนไม่มากนัก และไม่สามารถส่งผลกระทบต่อทางการเมืองได้อย่างกว้างขวางยกเว้นนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งการที่มีจำนวนน้อยนั้นมิใช่สาเหตุหลักที่ทำให้คนกลุ่มนี้ไม่มีความสำคัญทางการเมือง สภาวะการณ์ที่ไม่เอื้อให้กับการเมืองแบบมีส่วนร่วม และแนวทางการเมืองของผู้นำในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่ "ไม่ถูกต้อง" ก็มีผลต่อการจำกัดบทบาทของชนชั้นกลางไทยในสมัยนั้นด้วย^๗

^๕ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, รัฐกับสังคม : ไตรลักษณ์รัฐไทยในห้วงสังคมสยาม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2533), หน้า 123.

^๖ ลิขิต ชีรเวทิน, "การช่วงชิงอำนาจระหว่างทหารกับชนชั้นกลาง", คดี 2 (14) 2535, อ้างในศิริพร สอดกมลศาสตร์, แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลาง, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ, หน้า 3.

^๗ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มือมือถือ : ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับการพัฒนาประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : พิมพ์ศวันต์ ตั้ง เซ็นเตอร์, 2537), หน้า 84.

ชนชั้นกลางไทยเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในช่วงของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่งนับเป็นช่วงเวลาที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเอียงซ้ายตะวันตก รัฐใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นก็เกิดด้วยน้ำมือของกลุ่มข้าราชการ มิใช่ผลพวงของการต่อสู้ที่มาจากพลังกระฎุมพี ดังนั้นฐานอำนาจทางการเมืองของรัฐใหม่จึงมิใช่ฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นฐานอำนาจทางราชการ และท่ามกลางความเข้มแข็งของระบบราชการและความอ่อนแอของกระฎุมพีและกสิกร ข้าราชการจึงเป็นชนชั้นกลางที่มีจำนวนมากที่สุดในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่อยู่ระหว่างความอ่อนแอของคนสองกลุ่มดังกล่าว ซึ่งต่อมากลุ่มข้าราชการก็ได้แปรสภาพจากการเป็นกลไกของรัฐมาเป็นอำนาจรัฐเสียเอง^๕

อย่างไรก็ตามจากผลแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างจริงจังในยุคจอมพลสฤษดิ์นี้เองที่ทำให้เกิดชนชั้นกลางนอกระบบราชการซึ่งเป็นเจ้าของธุรกิจ และมีกำลังทางเศรษฐกิจมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้ชนชั้นกลางในภาคเอกชนโดยรวมมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเท่าใดนัก ในทางกลับกันมันกลับส่งผลให้เกิดการก่อตัวของชนชั้นกลางอีกกลุ่มที่สำคัญในทางการเมืองก็คือ กลุ่มนิสิต นักศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มชนชั้นกลางนอกระบบราชการที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวต่อสู้เรียกร้องทางการเมืองในยุคแห่งเสรีภาพประชาธิปไตยเบ่งบาน (14 ค.ค.16 - 6 ค.ค.19) สูงมาก โดยที่กลุ่มชนชั้นกลางที่เป็นเจ้าของกิจการในภาคเอกชน กลับไม่มีบทบาทในการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยเลย

^๕ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, รัฐกับสังคม : ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม, อ่างแก้ว, หน้า 91.

หลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี 2535 แล้ว พบว่ากลุ่มชนชั้นกลางที่อยู่ในภาคเอกชน โดยเฉพาะพวกที่เป็นนักธุรกิจ เป็นเจ้าของกิจการ ตลอดจนชนชั้นกลางกลุ่มอื่น ๆ ได้กลายมาเป็นชนชั้นที่มีบทบาทอย่างสูงในทางการเมือง ในการที่จะเป็นพลังประชาธิปไตย ขับไล่เผด็จการได้เป็นอย่างดี จากเหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการต่อสู้โดยมีเครื่องมือทางการสื่อสารที่ทันสมัย จนเกิดเป็นคำกล่าวที่ว่า "มือมีมือถือ" หรือ "มือบรรดเก็ง" ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงสถานะทางเศรษฐกิจสังคมและศักยภาพของชนชั้นกลางไทยได้เป็นอย่างดี แต่สิ่งเหล่านี้จะสามารถนำมาเป็นเครื่องชี้วัดความเป็นชนชั้นกลางได้หรือไม่ ก็เป็นประเด็นที่น่านำมาศึกษาวิจัยอยู่ไม่น้อย

นอกจากนี้ ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีเทคโนโลยีทางการสื่อสารอันล้ำสมัยนั้น ทำให้โลกมีแนวโน้มที่จะติดต่อกันได้ง่าย ในสังคมไทยก็เช่นกันเราจะพบว่า อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ได้แผ่ขยายมาได้อย่างกว้างขวางโดยมีกระบวนการ Democratization กล่อมเกล่าให้คนมีความคิดอ่านและมีแบบแผนพฤติกรรมที่อิสระ มีเสรีภาพมากยิ่งขึ้น โดยไม่ต้องถูกพันธนาการด้วยกฎเกณฑ์ทางสังคมมากนัก ประกอบกับสภาพสังคมไทยเป็นสังคมเปิด ที่ให้สิทธิ เสรีภาพ และโอกาสแก่ประชาชนพอสมควร จึงทำให้คนชั้นสูงมีแนวโน้มที่จะเลื่อนระดับลงมาสู่ชนชั้นที่อยู่ตรงกลาง ในทางกลับกันคนที่อยู่ชั้นล่างก็มีโอกาสที่จะเลื่อนฐานะของคนเข้าสู่วิถีชีวิตของชนชั้นกลางได้เช่นกัน ท้ายที่สุดก็จะทำให้คนกลุ่มหนึ่งมีอำนาจมากในสังคม ซึ่งคนกลุ่มนี้ก็คือ "ชนชั้นกลาง" นั่นเอง โดยที่แต่เดิมกลุ่มชนชั้นที่ใหญ่ที่สุดก็คือ กลุ่มข้าราชการที่เติบโตมาพร้อม ๆ กับการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา แต่ในโลกสมัยใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่เราจักกันดีว่า เป็นโลกไร้พรมแดนนั้น จะทำให้กลุ่มข้าราชการต้องลดบทบาทลง เพราะมีกลุ่มชนชั้นกลางเกิดขึ้นมากมาย และมีความหลากหลายทางสังคม ดังนั้นอำนาจที่เคยรวมศูนย์อยู่ในมือของข้าราชการแต่เพียงกลุ่มเดียวนั้นก็เริ่มมีการกระจายไปยังกลุ่มต่าง ๆ ของสังคมที่ส่วนใหญ่เป็นคนชั้นกลาง จึงเป็นที่น่าสนใจว่า แท้ที่จริงแล้วขอบเขตของชนชั้นกลางไทยมันอยู่ที่ไหน ? เพราะเมื่อเราพูดถึงชนชั้นกลาง เราจะนึกถึงคนจำนวนมากที่ประกอบอาชีพหลากหลาย กระจัดกระจายกันอยู่ในสังคมหากที่จะจำแนกได้ว่า ใครคือชนชั้นกลางที่แท้จริงในสังคมไทย ประกอบกับความ

คอมพิวเตอร์ในเรื่องชนชั้นกลางไทยทางทฤษฎี ซึ่งยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นปัญหาเรื่อง Class Location^๑ ซึ่ง Eric Wright ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า เราจะบอกได้ไหมว่า นาย ก อยู่ชนชั้น (class) ใด เป็นชนชั้นกลางหรือไม่ เพราะถ้าเราไม่สามารถจำแนก หรือระบุลงไปได้ชัดเจนแล้ว เราก็จะเกิดความสับสน และจะเป็นปัญหาอย่างมากในการวิเคราะห์ ทั้งนี้เพราะคน ๆ หนึ่งอาจจะอยู่หลายชนชั้น (Class) ก็ได้ ขึ้นอยู่กับบทบาทและสถานภาพที่เขาแสดงออกในแต่ละช่วงเวลา

นอกจากนี้ ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีกระแสแห่งความเป็นประชาธิปไตยเป็นกระแสหลักของโลกในปัจจุบันนี้ เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่า ชนชั้นกลางไทยเหล่านี้จะเป็นพลังขับเคลื่อนทางประวัติศาสตร์ในการที่จะช่วยพัฒนาประชาธิปไตยมากกว่าที่จะส่งเสริมเผด็จการ ทั้งนี้เพราะในบางยุคเช่น ในยุคสมัยนั้น ก็ได้มีชนชั้นกลางบางกลุ่มให้การสนับสนุน หรืออิงแอบกับระบอบเผด็จการ ทั้งนี้เพราะระบอบมันเอื้อผลประโยชน์ให้แก่คนเหล่านั้นนั่นเอง แต่พอมาในยุคของสุจินดา ระบอบมันกลับเป็นตัวทำลายผลประโยชน์ของชนชั้นกลางเหล่านี้ จึงมีผลทำให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อต่อต้านและเรียกร้องผลประโยชน์ที่สูญเสียไปกลับคืนมาในช่วงพฤษภาทมิฬ 2535 นั่นเอง

จากปัญหาของชนชั้นกลางที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันอยู่และยากที่จะหาข้อสรุปที่แน่ชัดลงไปนี้เอง ได้กลายเป็นสิ่งที่ท้าทายความคิดของผู้วิจัยเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดความต้องการที่จะนำมาศึกษาวิจัยถึงพัฒนาการของชนชั้นกลางไทยในแง่มุมทางการเมืองว่า พวกเขาเหล่านั้นเป็นใคร ? ประกอบด้วยกลุ่มใดบ้าง ? มีลักษณะอย่างไร ? และที่สำคัญคือ ต้องการจะศึกษาว่า กลุ่มชนชั้นกลางที่ผู้วิจัยนำมาศึกษานั้น มีทัศนคติการเมืองประชาธิปไตยเป็นอย่างไร กล่าวคือ กลุ่มชนชั้นกลางที่ศึกษานั้นมีความคิด

^๑ Stephen Edbell, Class (London : Routledge, 1993), p.20.

ความเชื่อเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เป็นบ้านเชิงบวก ซึ่งเป็นการส่งเสริมหรือพัฒนาประชาธิปไตยของไทย หรือมีทัศนคติที่เป็นบ้านเชิงลบ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะได้มีนักปรัชญาทางรัฐศาสตร์คนสำคัญ เช่น อริสโตเติล (Aristotle) เคยกล่าวว่า สังคมที่มีส่วนประกอบของชนชั้นกลางมาก การปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็จะเป็นไปด้วยความราบรื่น ทั้งนี้เพราะชนชั้นกลางไม่ใช่กลุ่มบุคคลที่มีทรัพย์สิน หรือมีที่ดินมากมายที่จะต้องปกป้องรักษาสถานภาพเดิมเอาไว้เหมือนชนชั้นสูง และในขณะที่ชนชั้นกลางก็ไม่มี ความอดอยากคับแค้น จนกระทั่งเห็นด้วยกับนโยบายการใช้ความรุนแรงในการทำลายล้างระบอบเดิม ชนชั้นกลางเห็นว่าสังคมประชาธิปไตยเป็นสังคมเปิด ทำให้โอกาสแก่คนที่มีความรู้ความสามารถ มีความขยัน มีสิทธิที่จะได้รับผลที่เขาได้ใช้ความสามารถนั้น ๆ ดังนั้นชนชั้นกลางซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ของสังคม จึงมีความเชื่อมั่นว่า ระบอบประชาธิปไตย จะเป็นระบอบการปกครองที่เหมาะสมกับความต้องการของเขา พวกเขาชนชั้นกลางจึงให้การสนับสนุน ส่งเสริม และซารงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง¹⁰ นอกเหนือจากนี้ ยังได้มีนักวิชาการบางท่านและสื่อมวลชนบางแขนงได้กล่าววิพากษ์วิจารณ์ว่า "ในอนาคตชนชั้นกลางจะกลายเป็นกระดูกสันหลังข้ออาหวนการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย" ซึ่งคำกล่าวนี้จะ เป็นจริง เป็นจริงเพียงใดแล้วแต่เป็นสิ่งที่น่าจะได้ศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ดี เนื่องจากความคลุมเครือในเรื่องชนชั้นกลางซึ่งเป็นชนชั้นที่ประกอบไปด้วยกลุ่มคนหลายกลุ่ม หลายอาชีพ มีลักษณะวิถีการดำเนินชีวิตและสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมที่ต่างกัน และมีจำนวนมากในสังคม จึงเป็นการยากที่จะศึกษาชนชั้นกลางทั้งหมดได้ ดังนั้นงานการท้าวินยาธิพ เชนับนี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกลุ่มพนักงานใน

¹⁰ ประหยัด หงษ์ทองคำ, การพัฒนาทางการเมืองโดยกระบวนการปกครอง
ท้องถิ่น (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พาพาส, 2539), หน้า 35.

ภาคเอกชนซึ่งได้แก่ พนักงานธนาคารกรุงเทพ ที่ประจำอยู่สาขาในเขตกรุงเทพมหานคร และกลุ่มข้าราชการซึ่งได้แก่ กลุ่มข้าราชการประจำกรมการปกครอง สังกัดกระทรวงมหาดไทย มาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย ทั้งนี้เพราะพนักงานธนาคารเป็นกลุ่มที่นักคิดนักวิชาการเกี่ยวกับชนชั้นกลางเชื่อว่า เป็นกลุ่มพนักงานคอปขาว (white-collar) ซึ่งเชื่อว่า เป็นตัวแทนกลุ่มชนชั้นกลางกลุ่มใหม่ ซึ่งเติบโตมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในยุคจอมพลสฤษดิ์ มีผลให้กลุ่มชนชั้นกลางนี้เจริญเติบโตเร็วขึ้นมา และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยคนกลุ่มนี้ได้อาศัยทักษะ ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญเฉพาะตัว ทำให้ตนเองเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานนอกจากนี้คนกลุ่มนี้ยังมีพื้นฐานทางวัตถุ¹¹ (ในแง่รายได้ การศึกษา และความมั่นคงในอาชีพการงาน) ใกล้เคียงกันอีกด้วย นอกจากนี้เหตุผลดังกล่าวแล้ว การเลือกพนักงานธนาคารกรุงเทพขึ้นมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาก็เพราะธนาคารกรุงเทพเป็นองค์กรเอกชนทางการเงินการธนาคารขนาดใหญ่ มีการจัดองค์กรที่ซับซ้อน อีกทั้งยังมีพนักงานประจำสาขาที่กระจายอยู่ทั่วประเทศเป็นจำนวนมากกว่าธนาคารอื่น ๆ ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าวพนักงานธนาคารกรุงเทพจึงเป็นกลุ่มที่มีความเหมาะสมในการนำมาศึกษาวิจัยเพื่อที่ว่า มีโลกทัศน์ประชาธิปไตยเป็นไปในทิศทางที่ส่งเสริมหรือขัดขวางประชาธิปไตย โดยจะได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มข้าราชการประจำ ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของชนชั้นกลางกลุ่มเก่าที่มีบทบาทในทางการเมืองและสังคมมาตั้งแต่ 2475 ซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่มีขนาดใหญ่ในสังคมไทยและมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อแบบอนุรักษ์นิยมและอำนาจนิยมซึ่งผู้วิจัยมองว่า การมีค่านิยมเช่นนี้ของข้าราชการมันไม่เอื้ออำนวยต่อ

¹¹ นิยามชนชั้นกลางตามแนวความคิดของนาสุก พงษ์ไพจิตร, ใน "ชนชั้นกลางบนกระแสนประชาธิปไตย," (กรุงเทพฯ : 179 การพิมพ์, 2536), หน้า 133.

การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะข้อมูลจากสมาคมจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทยได้สรุปถึงค่านิยมรวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของข้าราชการและนักธุรกิจไว้ว่า ¹² ข้าราชการไทยมองค่านิยมของตัวเองเกี่ยวกับอาชีพและตำแหน่งว่า มีความมั่นคง มีเกียรติยศ มีการยอมรับคุณวุฒิทางการศึกษามากกว่าความสามารถ ข้าราชการบางรายเกรงกลัวและยอมรับผู้มีอำนาจ อีกทั้งชอบปฏิบัติตนเป็นเจ้าขุนมูลนาย มีการยึดถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการ โดยในที่นี้จะศึกษากลุ่มข้าราชการกรมการปกครองเพื่อดูว่า มีโลกทัศน์ประชาธิปไตยในทางลบหรือบวก ทั้งนี้เพราะกรมการปกครองเป็นองค์กรขนาดใหญ่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่หลักก็คือ บริหารและปกครองประเทศซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างมากโดยเฉพาะในแง่วิถีชีวิตทางการเมือง จึงเป็นกลุ่มที่น่านำมาศึกษาว่า ในปัจจุบันข้าราชการกรมการปกครองยังคงมีโลกทัศน์ที่ไม่สอดคล้องกับประชาธิปไตยดังที่ผลการวิจัยหลายชิ้นได้กล่าวไว้หรือไม่ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะหยิบยกเอาคน 2 กลุ่มนี้ขึ้นมาศึกษาเปรียบเทียบในแง่ของทัศนคติการมองประชาธิปไตยในแง่มุมต่าง ๆ ของทั้งสองกลุ่มว่า มีแนวโน้มที่จะส่งเสริมประชาธิปไตยหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งจะนำไปสู่การมีบทบาทในทางการเมืองในความเป็นจริงของคนสองกลุ่มนี้ และสามารถใช้เป็นกรอบการมองทิศทางการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยต่อไปว่า ควรจะดำเนินไปในลักษณะใด นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพของคนสองกลุ่มนี้ให้มีความเข้มแข็งในการที่จะมีบทบาทในทางการเมือง เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของไทยให้มั่นคงต่อไป

¹² เป็นข้อมูลที่ได้จากการประชุมทางวิชาการด้านการจัดการประจำปี 2521 ของสมาคมจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย, อ้างในตระกูล มีชัย, "ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจ เอกชนและข้าราชการกับการเมืองไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชาการ ปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ, 2526), หน้า 136.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาว่าในปัจจุบันนี้ กลุ่มข้าราชการซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มชนชั้นกลางภาค รัฐและเป็นกลุ่มชนชั้นกลางเท่ากับกลุ่มพนักงานธนาคารซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มชนชั้นกลางภาค เอกชนและเป็นกลุ่มชนชั้นใหม่นั้น จะมีโลกทัศน์การมองประชาธิปไตยเป็นไปในลักษณะใด
- 2) เพื่อศึกษาว่า กลุ่มข้าราชการและกลุ่มพนักงานธนาคารที่มีเพศ, อายุ, ระดับ การศึกษา, รายได้ ตลอดจนอายุการทำงานต่างกัน จะมีโลกทัศน์ในการมองประชาธิปไตย แตกต่างกันหรือไม่
- 3) เพื่อศึกษาว่า กลุ่มข้าราชการประจำและกลุ่มพนักงานธนาคาร ซึ่งจัดว่าเป็น ชนชั้นกลางนั้น มีทัศนคติการมองประชาธิปไตยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตย ของไทย

สมมุติฐานในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง "โลกทัศน์ประชาธิปไตยของชนชั้นกลาง" ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบ เฉพาะทัศนคติการมองประชาธิปไตยของกลุ่มข้าราชการประจำกับกลุ่มพนักงานธนาคารนี้ ได้ ตั้งสมมุติฐานไว้ 3 ประการคือ

1. พนักงานธนาคารจะมีโลกทัศน์ในการมองประชาธิปไตยในเชิงที่เอื้อต่อการ พัฒนาประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการประจำ
2. พนักงานธนาคารและข้าราชการประจำเพศชายที่มีอายุน้อย มีระดับการ ศึกษาสูง (ระดับปริญญาตรีขึ้นไป) มีรายได้และมีระยะเวลาการทำงานน้อย จะมีโลกทัศน์ ในการมองประชาธิปไตยที่เป็นไปในเชิงบวกมากกว่าพนักงานธนาคารและข้าราชการประจำ

เพศชายที่มีอายุมาก มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่าแต่มีรายได้สูง และมีระยะเวลาการทำงานที่ยาวนาน

3. พนักงานธนาคารและข้าราชการประจำเพศหญิงที่มีอายุน้อย มีระดับการศึกษาสูง (ระดับปริญญาตรีขึ้นไป) มีรายได้และมีระยะเวลาการทำงานน้อย จะมีโลกทัศน์ในการมองประชาธิปไตยที่เป็นไปในเชิงบวกมากกว่าพนักงานธนาคารและข้าราชการเพศหญิงที่มีอายุมาก มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่าแต่มีรายได้สูง และมีระยะเวลาการทำงานที่ยาวนาน

ทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

1. แนวความคิดเกี่ยวกับชนชั้นของ Marx, Weber และแนวคิดเรื่องชนชั้นกลางในเชิงประวัติศาสตร์
2. แนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย
3. แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติและทัศนคติทางการเมือง

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาโดยค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประกอบกับการศึกษาวิจัยเชิงประจักษ์ ซึ่งมีการกำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับโลกทัศน์ (ทัศนคติ) การมองประชาธิปไตยของกลุ่มพนักงานธนาคารกับกลุ่มข้าราชการประจำ ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนในชนชั้นกลางเพื่อดูว่า พนักงานธนาคารและข้าราชการมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรต่อแนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยในแง่มุมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้มีการชี้ให้เห็นว่า ตัวแปรทางด้านภูมิหลังของบุคคล

อันได้แก่ เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, ระยะเวลาการทำงาน และรายได้ นั้น มีตัวแปรใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการมีโลกทัศน์แบบประชาธิปไตยของคนทั้ง 2 กลุ่มนี้ ซึ่งจะนำไปสู่การเปรียบเทียบว่า ความต่างกันของตัวแปรทางด้านภูมิหลังของบุคคลดังกล่าวนี้ จะส่งผลให้ชนชั้นกลาง 2 กลุ่มนี้มีความแตกต่างกันทางด้านความคิด ความเชื่อและการมีโลกทัศน์แบบประชาธิปไตยอย่างไรด้วยเช่นกัน

2. ประเภทของกลุ่มที่ศึกษา ได้แก่ พนักงานธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ที่ทำงานประจำอยู่ที่สำนักงานใหญ่สีลม และสำนักสาขาฉะเชิงเทรา ซึ่งถือว่าเป็นสาขาใหญ่ในเขตนครหลวง (กรุงเทพฯ) ที่มีความเป็นเอกเทศ โดยกลุ่มพนักงานที่ศึกษานั้นจะเป็นกลุ่มที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไปจำนวน 90 คน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งจะเป็นกลุ่มข้าราชการระดับ 3 ขึ้นไปของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยเฉพาะที่ทำงานอยู่ในส่วนกลาง จำนวน 290 คน

3. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะโลกทัศน์การเมืองประชาธิปไตยในแง่มุมต่าง ๆ ของชนชั้นกลางสองกลุ่ม โดยจะได้กำหนดประเด็นหลักในการวิเคราะห์การเมืองประชาธิปไตยไว้ดังนี้คือ

- ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเกณฑ์ 8 ประการของกินันตันท์ นาเคคะ มาเป็นแบบอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยเกณฑ์ทั้ง 8 ประการได้แก่

1. การมีจิตใจสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความต้องการระบอบประชาธิปไตยมากกว่าแบบอื่น

2. ยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล เชื่อมั่นในความเสมอภาคของบุคคล และรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

3. เคารพในกติกาของประชาธิปไตย และมีข้อผูกพันที่จะปฏิบัติตามกติกานั้น

4. สนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

5. มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน

6. มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น

7. รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์

8. จะต้องไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

นิยามศัพท์

1. โลกทัศน์ประชาธิปไตยหมายถึง ทศณคติ, ความรู้สึก, ความคิด, ความเชื่อ ในเรื่องประชาธิปไตยในแง่มุมต่าง ๆ ของกลุ่มข้าราชการประจำกรมการปกครอง และกลุ่มพนักงานธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)

2. ประชาธิปไตย ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตซึ่งจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ประชาธิปไตยของกลุ่มที่จะศึกษาได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นการแสดงทัศนคติ ความคิด ความเชื่อที่มีความใกล้ชิดกับการดำเนินชีวิตของคนโดยตรง โดยจะใช้เกณฑ์ประชาธิปไตย 8 ประการของกินพันธู์ นาคะตะ¹² ที่ได้เสนอไว้ในขอบเขตการศึกษา มาเป็นหลักในการวิเคราะห์การมีโลกทัศน์ประชาธิปไตยของชนชั้นกลาง 2 กลุ่ม

3. ชนชั้นกลาง เนื่องจากคำนี้ได้มีนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศให้ความหมายไว้มากมาย และมีความแตกต่างหลากหลายกันออกไป ดังนั้นผู้วิจัยจะนำเสนอไว้ในบทที่ 2 ซึ่งเป็นเรื่องของแนวความคิดทางทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "โลกทัศน์ประชาธิปไตยของชนชั้นกลางไทย : ศึกษาเปรียบเทียบกับเฉพาะกลุ่มข้าราชการกับกลุ่มพนักงานเอกชน" ในแง่มุมทัศนคติการมองประชาธิปไตยของทั้ง 2 กลุ่มนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยใน 2 ลักษณะคือ

¹² กินพันธู์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวยและสร้างจิตใจ," วารสารธรรมศาสตร์ 3 (2) : 8-12, หน้า 65-67.

ส่วนที่หนึ่ง เป็นการศึกษาวิจัยทางเอกสาร (documentary research) ที่ได้จากงานวิทยานิพนธ์, รายงานการวิจัย, ตำรา, เอกสาร, บทความและข้อมูลทางสถิติของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ฯลฯ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเสนอสภาพของปัญหาความเป็นมาและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลางไทย ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม (questionnaire) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยครั้งนี้

ส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาวิจัยภาคสนาม (field research) ซึ่งได้ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือหลักในการสำรวจความคิดเห็น, ความเชื่อและทัศนคติเกี่ยวกับประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มที่ทำการศึกษา

ตัวแปรทางการวิจัย

สำหรับตัวแปรในการวิจัยเรื่องนี้จะประกอบด้วย

- ตัวแปรอิสระ ที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, ระยะเวลาที่ทำงานและรายได้
- ตัวแปรตาม คือ การมีโลกทัศน์ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของกลุ่มข้าราชการกรมการปกครองและกลุ่มพนักงานธนาคารกรุงเทพตามเกณฑ์ทั้ง 8 ข้อของทินเนอร์ นาคะตะ

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้แก่ กลุ่มประชากรที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม จำนวน 380 คน แต่เนื่องจากกลุ่มประชากรทั้ง 2 กลุ่มที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นตัวแทนของ

กลุ่มชนชั้นกลางไทยและได้เลือกมาศึกษานั้น มีขนาดที่แตกต่างกันและเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการกำหนดขนาดของกลุ่มประชากรที่จะศึกษา โดยการลดขนาดของกลุ่มประชากรทั้ง 2 กลุ่มให้เล็กลง และกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษาเปรียบเทียบบก็คือ

- กลุ่มข้าราชการกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยจะเลือกศึกษาเฉพาะข้าราชการที่มีระดับ 3 ขึ้นไปและทำงานประจำอยู่หน่วยงานหรือฝ่ายต่าง ๆ ในส่วนกลาง (กรุงเทพฯ) ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 2,900 คน โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างมา 10 % ของจำนวนข้าราชการกรมการปกครองที่อยู่ในส่วนกลางทั้งหมด คิดเป็นจำนวน 290 คน

- กลุ่มพนักงานธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ซึ่งได้เลือกศึกษาเฉพาะสาขาที่ตั้งอยู่ในเขตหัวเมืองชั้นในที่เป็นย่านธุรกิจสำคัญของเขตนครหลวง (กรุงเทพฯ) ซึ่งมีอยู่ 2 สาขาใหญ่คือ สาขาสำนักงานใหญ่สีลมและสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มีจำนวนพนักงานทั้งสิ้น 900 คน มาทำการสุ่มตัวอย่าง 10 % ของจำนวนพนักงานทั้ง 2 สาขา คิดเป็น 90 คน โดยกลุ่มพนักงานธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) นี้จะเป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพนักงานทั่วไปในระดับกลางและระดับล่างเช่น เป็นหัวหน้าฝ่าย, เป็นผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายหรือเป็นพนักงานจากฝ่ายต่าง ๆ ของธนาคาร เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเรื่องนี้ก็คือ แบบสอบถาม (questionnaire) ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อวัดค่าของตัวแปรตาม โดยแยกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนแรก เป็นคำถามทั่วไปที่ใช้ถามภูมิหลังของประชากรทั้ง 2 กลุ่มที่ทำการวิจัย

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับโลกทัศน์แบบประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต

โดยผู้วิจัยได้นำเกณฑ์ทั้ง 8 ข้อของกินพันธู์ นาคะตะ มาเป็นแนวทางในการสร้างคำถาม

จำนวน 24 ข้อ คำถามส่วนนี้จะเป็นการวัดทัศนคติตามแบบของลิเคอร์ท (Likert type-scale) คือ แบ่งคำตอบออกเป็น 5 ระดับคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง, เห็นด้วย, ไม่แน่ใจ, ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยให้ผู้ตอบเลือกเพียง 1 คำตอบ (ดูรายละเอียดของแบบสอบถามในภาคผนวก)

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ผู้วิจัยจะไปแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มประชากรวิจัยที่จะทำการศึกษานั้น ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความของแบบสอบถาม (pre-test) จำนวน 45 ข้อก่อนการวิจัยจริง โดยดำเนินการทดสอบกับกลุ่มชนชั้นที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปและเป็นกลุ่มที่ทำงานอยู่ในสาขาอาชีพต่าง ๆ จำนวน 20 คน หลังจากนั้นก็ได้ดำเนินการตามแต่ละข้อมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก โดยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างที่ทำการทดสอบออกเป็น 2 กลุ่มคือ ร้อยละ 25 ของกลุ่มที่มีคะแนนสูงซึ่งมีจำนวน 5 คน และร้อยละ 25 ของกลุ่มที่มีคะแนนต่ำจำนวน 5 คน มาหาคะแนนเฉลี่ยของแต่ละคนเป็นรายข้อ แล้วเลือกข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนกเกินกว่า 1 มาพัฒนาปรับปรุง และสร้างเป็นแบบสอบถามที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรวิจัยที่จะศึกษาจริง ๆ ต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติบางอย่างมาวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การหาค่าร้อยละ (percentage) เพื่ออธิบายลักษณะของข้อมูลทั่วไป
2. การหาค่าเฉลี่ย (mean) เพื่อหาค่าคะแนนเฉลี่ยในคำถามแต่ละข้อ
3. การหาค่านัยสำคัญ (significance) เช่น ใช้ค่าไคสแควร์ (χ^2) เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรตามนัยสำคัญของข้อมูล
4. การหาค่า association เพื่อหาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งได้แก่ ค่าแกมมา (gamma) เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงสถิติ เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมาแล้ว จะนำมาแสดงในรูปของตารางแจกแจงความถี่ (ร้อยละ) เพื่อดูโลกทัศน์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกลุ่มข้าราชการกรมการปกครองและกลุ่มพนักงานธนาคารกรุงเทพ นอกจากนี้ยังจะได้วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตามว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างไร โดยจะได้นำเสนอในรูปของตารางต่าง ๆ ไว้ในบทที่ 4 ซึ่งเป็นบทวิเคราะห์ผลการวิจัยต่อไป

รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูล

จะใช้สถิติทางการวิจัยที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้นมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของตัวแปร เช่น ใช้ค่าไคสแควร์ (chi-square) มาทดสอบหาค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามของกลุ่มข้าราชการกรมการปกครองกับกลุ่มพนักงานธนาคารกรุงเทพด้วยวิธีการ Cross-tabulation โดยใช้เกณฑ์ตามค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ ถ้าหากมีตัวแปรต้นอื่นได้แก่ เพศ, อายุ, การศึกษา, รายได้ และระยะเวลาการทำงาน ตัวใดมีค่านัยสำคัญทางสถิติต่ำกว่า 0.05 ก็ถือว่า ตัวแปรต้นตัวนั้นมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ โลกทัศน์ประชาธิปไตย เช่น การหาค่าความสัมพันธ์ในเรื่อง "ระดับการศึกษา" กับการมีโลกทัศน์ประชาธิปไตยของแต่ละกลุ่มพบว่า มีค่านัยสำคัญทางสถิติต่ำกว่า 0.05 ก็หมายความว่า การศึกษาในระดับต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ทางสถิติที่แตกต่างกับการมีโลกทัศน์ประชาธิปไตย เป็นต้น นอกจากนี้ยังจะใช้ค่าแกมมา (Gamma) เพื่อดูระดับความเข้มข้นของความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามว่า ความสัมพันธ์ที่พบนั้นมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใดประกอบกันด้วย

จากวิธีการดำเนินการวิจัย สามารถสรุปเป็นตารางโครงสร้างทางการวิจัยได้ดังนี้

ตารางที่ 1.1 แสดงโครงสร้างทางการวิจัย

กลุ่มที่ศึกษา	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	ตัวแปรทางการวิจัย	
		ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม
กลุ่มข้าราชการ กรมการปกครอง กลุ่มพนักงาน ชนาคารกรุงเทพ	แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ส่วน 1. ข้อมูลทั่วไป 2. ความคิดเห็น เกี่ยวกับประชาธิปไตย	ภูมิหลังทาง เศรษฐกิจสังคม ได้แก่ - เพศ - อายุ - ระดับการศึกษา - ตำแหน่งหน้าที่ - รายได้ - ระยะเวลา การทำงาน	โลกทัศน์ที่เป็น ประชาธิปไตย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย

(1) ผลการวิจัยอาจใช้เป็นแนวทางในการอธิบาย หรือให้คำจำกัดความที่ชัดเจนของชนชั้นกลางไทยได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การอธิบายถึงการมองประชาธิปไตยของกลุ่มชนชั้นกลางว่า เป็นไปในลักษณะที่เสริมสร้างประชาธิปไตย หรือส่งเสริมเผด็จการ

(2) ผลการวิจัยอาจใช้เป็นข้อเสนอแนะหรือเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของชนชั้นกลางทั้ง 2 กลุ่มนี้ และกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทยให้มีความมั่นคงต่อไป

(3) ผลการวิจัยนี้อาจใช้เป็นแนวทางพื้นฐานของการทำวิทยานิพนธ์ทางด้านการเมืองการปกครองได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป

การเสนอทวิวิจัย

การวิจัยเรื่องโลกทัศน์ประชาธิปไตยของชนชั้นกลางไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มข้าราชการกับกลุ่มพนักงานองค์กรเอกชนนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอทวิวิจัยออกเป็น 5 บทคือ

บทที่ 1 บทนำว่าด้วยสภาพความเป็นมาของปัญหา, วัตถุประสงค์ในการวิจัย, สมมุติฐานการวิจัย, ทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัย, ขอบเขตของการวิจัย, นิยามศัพท์, วิธีการดำเนินการวิจัย และประโยชน์ของการวิจัย

บทที่ 2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับชนชั้น, แนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย และแนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติและทัศนคติทางการเมือง

บทที่ 3 ทัศนคติทางประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลางไทย

บทที่ 4 บทวิเคราะห์และผลการวิจัย

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะในการวิจัย